

«ЭЛ
АДАБИЯТЫ»
сериясы

Али Тобоок
Шабдан казалы
Жети эрдин өлүмү

18

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF KYRGHYZ REPUBLIC

NATIONAL CENTRE OF MANAS STUDIES
AND ARTISTIC CULTURE

THE «MEERIM» INTERNATIONAL
CHARITABLE FOUNDATION FOR
SUPPORT OF CHILDHOOD AND MATERNITY

**THE GREAT TOBOK
A POEM ON SHABDAN
THE DEATH OF SEVEN HEROES**

THE 18-TH VOLUME OF
«FOLK LITERATURE» SERIES

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

АЙТМАТОВ Ч. Т. — башкы редактор
АКАЕВА М. Д.
АКМАТАЛИЕВ А. А. — башкы редактордун орун басары
БОЛЖУРОВА И. С.
ЖАЙНАКОВА А. Ж.
КАКЕЕВ А. Ч.
КАРЫПКУЛОВ А. К.
КЕБЕКОВА Б. К.
КЫРБАШЕВ К. К.
МУСАЕВ С. М.
ШАРШЕНАЛИЕВ Ө. Д.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК
ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ

МАНАСТААНУУ ЖАНА КӨРКӨМ МАДАНИЯТТЫН
УЛУТТУК БОРБОРУ

ЭЛ АРАЛЫК «МЭЭРИМ» КАЙРЫМДУУЛУК
ФОНДУСУ

**АЛП ТОБООК
ШАБДАН КАЗАЛЫ
ЖЕТИ ЭРДИН ӨЛҮМҮ**

«ЭЛ АДАБИЯТЫ» СЕРИЯСЫНЫН
18-ТОМУ

КРУИАсынын корреспондент-мүчөсү,
филология илимдеринин доктору, профессор
АБДЫЛДАЖАН АКМАТАЛИЕВДИН
жалпы редакциясы астында

Баш сөздөрүн жазган А. АКМАТАЛИЕВ

Түзгөндөр: А. АКМАТАЛИЕВ,
К. КЫРБАШЕВ,
Н. ӨМҮРЗАКОВА

ББК 82.3 (2Ки)

А—51

«Эл адабияты» сериясы

А—51 **Алп Тобоок, Шабдан казалы, Жети эрдин өлүмү**/А. Акматалиевдин жалпы ред. астында; Баш сөзүндөрүн жаз. А. Акматалиев. Түз. А. Акматалиев, К. Кырбашев, Н. Өмүрзакова; Кырг. Улут. И. А. ж. б. — Б.: «Шам», 2002.— 280 б.— («Эл адабияты» сериясы).

ISBN 9967-10-075-3

Бул китепте тарыхый адамдардын оозеки чыгармачылыктагы образдары кеңири чагылдырылган. Жыйнак жалпы окурмандарга арналат.

Басмага Манастаануу жана көркөм маданияттын Улуттук борборунун Окумуштуулар Кеңеши тарабынан сунуш кылынган.

Р е ц е н з е н т: филология илимдеринин кандидаты С. МУСАЕВ

А $\frac{4702300500}{М 455(11)-2002}$ — 2002

ББК 82.3 (2Ки)

ISBN 9967-10-075-3

© Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору.
© Эл аралык «Мээрим» кайрымдуулук фондусу.
© «Шам» басмасы, 2002

ЧЫГАРМАДА ЭЛДИН МҮДӨӨСҮ

Белгилүү акын А. Чоробаев «Жети эрдин өлүмү» деген легендасында өткөн замандагы бай, манап, болуш Касымбек менен Нурактын ортосундагы бийлик, байлык талашуудан улам чыккан урушту, анда кыйылган жети адамдын өмүрлөрү тууралуу баяндайт. Аш-той кедей-кембагалдардын гана эсебинен өткөрүлүп, ал эми манап, болуштар анын аркасында чардап, ойноп келишкен. Мына ушундай көрүнүштөрдүн биринде Касымбек менен Нурак тараптагылар кур намыстын айынан, бири-бирине каршы тукуруштан улам чабышып кетишет. Акын бул окуяны элестүү минтип сүрөттөгөн:

Ашка келген жардылар,
Алдына түшүп качканды айт.
Аты мыкты балбандар,
Далыдан чапчып басканды айт.
Тебеленип таяк жеп,
Эс алалбай жатканды айт...
Элдер антсе, ортодо
Эки манап чакчаңдайт.
Алар салса мындай чууну,
Карсылдашып эки ата уулу...
Болуш жагы кача берип,
Касымбек жак жолду бууду.
Каскак менен алдын тосуп,
Качканы бар бозуп-бозуп.
Чак-чак этип бет айрылып,
Чапан тытып жең айрылып.
Үзөңгүнү алып сууруп,
Чабышканда кулак тунуп.
Кээ бирөөлөр найза менен
Койгулашып кеткен жыгып.
Кабыргалар кыйраган бар,
Кан жөткүрүп ыйлаган бар.

А. Чоробаев кедей-кембагалдардын «кыңк» этпей болуштарынын сөздөрүн тыңшап, жик-жикке, уруу-урууга бөлүнүп, азап тартып, эзилип келишкендерин көрсөткөн. Бийлик ээлери жада калса өздөрү амалданып чыр чыгарышкан уруш-сабаштан да жеке керт баштарынын кызыкчылыктарын көздөшүп, андан пайда көрүүгө аракеттенишкен. Акын дал ушул «амалкөйлөрдүн» бетин ачкан окуяларды Касымбектин, Нурактын, Шеримбектин, Шабдандын образдары аркылуу чагылдырган. Мисалы, жыгач устачылык кылып күн көрүп, өзүнчө оокатын кылып жүргөн Жаркымбай деген кедейди Касымбек минтип каарып жатпайбы:

Акылсыз кандай эмесиң,
Акы деп доолап келесиң.
Нурактын эли убал жок,
Сени өлтүрсө сурак жок.

Элди бири-бирине кайраштырып, орус губернаторлоруна арыздашып, мансап кимге тиер экен деп жардап турганда Шабдан чырды териштирүү үчүн жиберилет.

Албетте, Шабдан да ошол доордогу эзүүчү таптын өкүлү катары чыгармада чагылдырылат. Ал калыс баалабай, адилеттүү болбой кедей-кембагалдар эмес, манаптар тарабына тартат. Уруштан өлгөн кембагал алты адам жөнүндө сөз да болбойт, ал эми бир манап өлүп калды дешип ызы-чуу чыгарышат.

Кедей өлсө өздөрүнө жаманат,
Манап өлсө бардык элге алаамат.
Ал жетөөнүн бири болчу Шеримбек —
Манап үчүн Шабдан кылды далалат.

Шабдандын бүтүмү боюнча кара таман кедейлерден бир миң теңге, бир миң кой, эки күң кыз кун катары бычылат. Ата-энелеринин көз жаштарына карабай жаш кыздар кунга кетишет.

Чыгарма карапайым элдин мүдөөсүн, тилегин чагылдыргандыгы көрүнүп турат.

А. АКМАТАЛИЕВ

ЖЕТИ ЭРДИН ӨЛҮМҮ (А. ЧОРОБАЕВДИН ВАРИАНТЫНДА)

АРНОО

Балдар, сөздү баштап берем.
Бул окуя абдан терең.
Бир тополоң, ал заманда
Өткөн иш го деген менен.
Талаалабай тарыхый сөз
Жыйнакталып болсун белең.
Бирге болдум карт байбиче
Жамийла аттуу эне менен.
Жаш чагыман эне сөзүн
Мен угууга дилгир элем.
Аксакалдар далил этип,
«Жети эр өлгөн жылы» — дешип,
Көргөндөрүн баяндаса,
Чындык ишке көзүм жетип,
Дастан арнап жаздым мына,
Калам кармап, сыяны эзип...

АШ БОЛДУ

Күз болуп коңур салкын*дың сууган чак,
Ак чийде камандар бар Касымбек жак.
Ободо, Мамбет байдын ашы болду,
Ал ашка эл чакыртты арбыныраак.

Ашты да алда нечен түргө бөлөт,
Чоң ашта чыгымды элге мүлдө бөлөт.
Бай өлсө, манап өлсө, заңыт болгон,
Байлыгын даңазалап мүчө берет.

Кээ бирөө өз күчүнөн аш өткөрсө,
Чыгымды элге салбай таза өткөрсө,
Ал ашты айтчу элге «май аш» дешип,
Макташып бардарларын көзү өткөнчө.

Берген аш чоң аш эмес, «май аш» делди,
Ал өйүз, бул өйүзгө кабар берди.
«Май аштан» эт жейбиз деп эбегейсиз
Бул жолу болжолу жок адам келди.

Арада кошо келди болуш Нурак,

Артынан жан жөкөрлөр убап-чубап.
Аш ээсин чаап алчудай үй курчалып,
Аттардан жапырт түштү кулап-кулап.

ТУБАРБАЙ ЖАРЧЫ

Кел-кел дешип аш бергендер,
Бир жүз түтүн кадаң-элдер.
Кемегеге жарчы кылды
Тубарбайды, сөз билгендер.
Болгон менен бийик үндүү
Жарчы деген эки түрдүү.
Чоң аштарда кымкап кийип,
Обон салат жорго минип.
Жарчы болгон чоң ырчыга
Майда ырчылар башын ийип,
Тапкандарын аш жарчысы
Бөлүп берет бийлеп-билип.
Кемегенин жарчылыгы
Тубарбайга анык тийип.
Анын кылар укугу ушу:
Эт иреттейт үнү бийик,
Казан сайын бирден малай
Каруусуна чака илип.
Мал сойгондо кол кесер деп,
Кекиртекке майды түрүп.
Калпып ал деп казан үстүн
Эт бышырып отту жаккан,
Майды калпып олжо тапкан,
Малайлар көп ал заманда
Эптеп-септеп жанын баккан.
Кел, кедейлер, казан ас деп,
Эмгек кылсаң анан аш деп.
Май чачырайт кийимиңе
Манап болсоң кийин кач деп.
Кербес болсоң үйдө жат деп,
Кембагалдар табак тарт деп.
Ылгап жатса малайларды:
Эт башкарган Тубарбайды
Көрдү дагы Нурак болуш,
Баргын деди чабарманды.
Чабармандын мыктысы деп,
Кырк жигиттин ыктуусу деп,

Касымга айтты алгын беттен,
Чыгар деди айдап эттен.
Шымданыптыр сары жаргак
Чакырып кел эптеп алдап.

Тил албаса жара чапкын
Кемегеге башын кандап.
Шоорук бийге бересесин
Бербей мында качып келген.
Барып доолап өндүрүп кел,
Безип келген биздин элден.

Дегенден соң Касым кетти,
Э... дегиче барып жетти.
Кепке-сөзгө келбей эле
Аттан түшүп, шымын чечти.
Касым жасоол катуу доолап,
Же жакшы айтпай алдап-соолап.
А дегенде: — Ой ит,— деди,—
Качасың сен элден оолап.
Келе бери кой-серкени,
Жетпей калат дедиңби сен.
Бийлик доону бербей качып,
Биротоло жедиңби сен? —
Деп демитип аты менен
Омууроолоп камчы үйрөт.
Коркуп калбай Тубарбай да,
Каяша айтты катуу сүйлөп:
— Ой-ой Касым, ой Касым,
Шым чечкенди кой Касым.
Жанчыгыма кой-серке
Сала келген эмесмин.
Айыпка берчү малымды
Ала келген эмесмин.
Эзилген кедей элденмин,
Эт жеймин деп келгенмин.
Доолаганың кой-серке
Шооруктун алчу бийлиги.
Ошон үчүн чечпегин
Үстүмдөгү киймими.
Каарыңы мынча саласың
Же залалым тийдиби?
Акырын айтсаң не болот?
Туташ го кедей киндиги.
Жугунду ичип кутуруп,
Колуңа кармап укурук,
Чабышканы келгенсиң,
Жүмшаса болуш тукуруп.
Көп болсо мени чабарсың
Укурукту саларсың.
«Улугуңдун» алдына
Уруп-согуп барарсың.
Ашта чырды чыгарба,
Кумсарба да, кубарба.

Кутурбагын, көппөгүн
Кудайды карап чунаңда.
Ук, желдеттер, кеткиле,
Ушунча эле тепкиле.
Кемеге баскан кырк-элүү
Менде да бар көп бүлө.
Көсөө менен чаптырам
Күрөктөп чокту чачтырам.
Бети-башың көө болуп,
Аттан түшүп жөө болуп,
Абийириңди кетирбе,
Курулай, Касым, эсирбе.
Эсиргенге Нурагың
Энчи бөлүп бербестир.
Бөрк ал десе баш кеспей
Доочуну мага элдештир.
Жүйөөсү болсо берейин,
Кой-серкесин жебейин.
Берер жөнүм жок болсо,
Зордуктаган док болсо,
Адамга жакчу иш бекен
Ак жеринен соттолсо,
Айлам жок качып жүрбөскө
Өйүз менен бүйүзгө.
Тил алсаң Касым кайра кет
Муштумга муштум түйүшпө.
Төкпөй-чачпай айтып бар,
Болушуңа кайтып бар...
Жакканбы бу сөз кулакка,
Касым келди Нуракка:
Тубарбайың курусун
Ким билиптир мунусун.
Бет алдырбай жүйө айтат,
Бүтпөй калды жумушум.
Чагылгандай көздөнөт,
Чак эткендей сөздөнөт.
Жүйө табар жүйрүк кул,
Айткандары чын болсо,
Доолап алыш нечен жыл.
Ак жеримден айыптап
Бүтүм кылыш кандай дейт.
Качан болсо айтамын
Бир сөзүмдөн танбай дейт.
Кадандардын ашында,
Кемегенин башында
Дооңду доолап келбе дейт.

Эт бышыртам элге дейт,
Бирден көсөө кармаган

Бир топ кедей менде дейт.
Башы-көзүң көө болуп,
Аттан түшүп жөө болуп,
Абийириңди кетирбе
Кудайды карап тетирде.
Деди дагы жөнөттү,
Тоготподу бөлүктү.
Болуш мени кайрадан
Жумшабаңыз барбаймын.
Кемегечи кедейдин
Кекээрине калбаймын.
Нурак болуш оолукту:
— Касым иттин кебин көр,
Сөзгө тузду кошкондой.
Аркыраган таалайдын
Алдын кайра тоскондой
Кемегени казгансып,
Келип казан аскансып,
Аштын этин бышырып,
Мансап тийип калгансып.
Кара күчкө каткырып,
Кадаң болуп алгансып.
Айтып турган сөзүн көр,
Бересеси жалгансып.
Тургула, бачым тургула,
Тубарбайды ургула.
Сабап санат кылгыла,
Сакалын бирден жулгула.
Чыкылдатып камчылап,
Аксын каны тамчылап.
Каяшасын уккан соң
Кантип турам жан чыдап.
Тетигини көрдүңбү
Шымы көздү талдырат.
Кой-серке эмес кунандык
Багалеге балбырап.
Акактай сары боётуп,
Ышкын түпкө малдырган.
Кашатка дейре ар түрдүү
Жибек менен сайдырган.
Жарашабы ал итке
Жалчы жүргөн жарды да.
Кемегенин башынан
Дырдай тоноп алгыла.
Чечип, байлап бөктөрүп,
Канжыгага чалгыла.
Шоорук байдын доосу үчүн
Алдына алып баргыла.
Кедей барып кедейге

Кайыр кылса демейде,
Кудай шылдың кылбайбы
Келип мага керейбе.
Касым көзгө көрүнбө,
Кара күчкө теминбе.
Жигит кылбайм мен сени
Көбөйтпөгүн жергеми.
Көз кыйыгын билбеген
Жүрөсүң Касым ким менен?
Шал тийгенсип кысталак
Шилтегенде тийбеген,
Ур дегенде урбаган,
Урушту барып курбаган.
Жүрөгү жок сендейди,
Акылы туюк кемдерди,
Байлап алып мойнунан
Байгеге сени сайдырам.
Же тирүүлөй сойдуруп,
Эл алдында кор кылам.
Кеткин Касым, кеткиниң,
Кементайды чечкиниң.
Сенин атаң Сарыке
Боркок уулу кул элең.
Теги-жайың, дайны жок,
Олжого келген шум элең.
Жолобогун кашыма,
Мага жигит болбойсуң.
Карабай койсом мен сага
Өмүрүңчө шордойсуң, —
Деди дагы «Чоң болуш»
Сөгүп-сагып асылды.
Кементайды чечтирип,
Кууп ийди Касымды.
Тубарбайга жөнөттү
Желдеттерден алтыны.
Заар үнүн чыгарып
Коркутмак болду жалпыны.
Аял-буял кылбастан
Желдеттер барып бир баштан.
Тубарбай болуп кектээри
Уруп кирди жеткени.
Кантсин курган Тубарбай,
Каяшаяк кыла албай...
Камчы тийди чака-чак,
Бет айрылды чарта-чарт.
Алты жигит шым чечип,
Аны ургулап жатканда,
Намыстанган бир тарап,
Жапырт минди аттарга.

«Араң турган карышкыр
Кыйкырып ийип күч алды».
Дегендей, манап Касымбек
Аларды көрө үн салды:
Бийге бүтүм чыгартып,
Бизге келсе Тубарбай,
Нурак келип шым чечип,
Урдуруп кирди уялбай.
Кандай мунун зордугу,
Көз көрүнөө чоңдугу?
Кайда журттун калысы,
Кайда элимдин намысы?
Камчылатып ар кимди
Сабаар болсо баарысы.
Баш көтөрбөй журт башы
Өлөт деген как ушу,—
Деди дагы Касымбек
Жаат-чакырып ураандап
Нуракты көздөй качырды
Ачуусу келип кубаңдап
Тараптын жолу ачылып,
Жетти да чапты жалтанбай
Нуракка тийип камчысы
Калбады киши аттанбай.
Аны көрүп дуулдап
Козголду элдин жартысы.
Нурак жак кайдан тим турсун,
Чабышып калды жалпысы.
Төрө боор манап тең тууган
Бир-биринен жазганбайт.
Ашка келген жардылар
Алдына түшүп качканды айт.
Аты мыкты балбандар
Далыдан чапчып басканды айт.
Тебеленип таяк жеп,
Эс алалбай жатканды айт...
Элдер антсе, ортодо
Эки манап чакчаңдайт.
Алар салса мындай чууну
Карсылдашып эки ата уулу...
Болуш жагы кача берип,
Касымбек жак жолду бууду.
Каскак менен алдын тосуп,
Качканы бар бозуп-бозуп.
Чак-чак этип бет айрылып,
Чапан тытык жең айрылып.
Үзөңгүнү алып сууруп,
Чабышканда кулак тунуп.
Кээ бирөөлөр найза менен

Койгулашып кеткен жыгып.
Кабыргалар кыйраган бар.
Кан жөткүрүп ыйлаган бар.
Күн батканча ким эс алат
Бирин-бири жүндөй сабап...
Ошентип «аш» суу аш болду
Арты кандуу Чуу аш болду.
Далайлардын көкөйүнө
Тие турган уу аш болду.

ТОЙДО

Шатырактын бою эле,
Шадыбай байдын тою эле.
Бул тойдо Нурак болуштун
Максаты: дуулап коюу эле
Касымбек тарап көрсүн деп,
Тарттырып тойдо көкбөрү.
Өткөндө аштын чатагын
Унутмак болду өздөрү.
Тойдогулар карааны
Дүбүрөп каптайт талааны,
Обочо дөңдөн көз салып,
Касымбек көрүп эми аны,
Нурактардын тарабы
Салмакчы болду балааны:
Арбыныраак көрүнөт,
Элге кабар салалы.
Аябастан кол курап,
Анан каптап баралы.
Кош бүлдүргө кыл тагып,
Бирден найза алалы.
Өйдө-төмөн удургуп
Чапкылашкан көп экен
Бөлүнүп чыккан бирөө бар
Келе жаткан эме экен.
Бизди карай качырган
Ал тараптын баатыры.
Келе жаткан турбайбы,
Бир найзакер каапыры.
Бер жагынан чыккыла,
Беттей сайып жыккыла! —
Деди дагы Касымбек
Каарына алды окшонот.
— Качыргыла, — деп калды
Туш-тушунан тосмолоп!
Бөлүнүп чыккан ал киши

Куруп калган Чолпонкул.
Көкбөрү тартса, мингени
Ала качып болбоптур.
Азап кайдан жабышты,
Эки колу карышты.
Арам өлгөн Таш кула
Таштады бейм арышты.
Кайра тартса болбоду,
Камчы түштү колдогу.
Буруп тартса болбоду,
Бу чуркашы оңбоду.
Ооздукту тиштептир,
Күүлөнгөнү күчтөптүр.
Аял-буял кылбастан,
Ат моюнун бурбастан,
Касымбектин жасоосун
Аралай жетип келгени.
Камынып турган эмеспи
Касымбектин «эрлери».
Туш-тушунан качырып,
Ортого алып шордууну
Найзалашып бишкектеп,
Өлтүрдү мына кордугу.
Көкөйдөн кеткис иш болду,
Көрүнөө өлүм туш болду.
Артында калган балдарга
Ак жайдын күнү кыш болду.
Алып кетти сүйрөтүп,
Аң-чөнөктү бойлотуп,
Куюлмалуу жылгага
Өлүктү көмдү сойлотуп.
Өлтүрүп ийбей кургурду
Кармап алып сураса,
Ак экенин бир билмек
Касымбектей кунаса.
Аа Касымбек болчубу,
Кектеди өткөн жолкуну,
Кыйкым таппас андайда
Кыйды Нурак оңчубу:
— Өлдү деди Чолпонкул,
Касымбекке кабылды!
Кагылайын калың эл
Не аяйсың жаныңды.
Намысты алып бергиле
Аябайын малымды.

Чогулуп жаткан тойдогу эл
Чочугандай кеп угуп.
Чоң болуштун оозунан

Чолпонкул өлдү деп угуп:
— Өлтүрүп салган турбайбы,
Тим жатсак кудай урбайбы.
Той-тойлобой калгыла,
Ким билиптир мындайды.
Өлүгүн алып келели,
Кырккыла барып желени.
Малын тийип бир четтен
Кунун кууп келели, —
Дешти дагы баарысы
Бири калбай жөнөдү.
Ушу күндөн арбыды,
Жылкы тийип келгени.
Жаздан алты ай жайлата,
Боло берди эрмеги.
Ээн-жайкы басышып,
Ойнободу балдары.

Жетим уул, тул катын
Жегичтерди каргады.
Каргышы кабыл болгон жок,
Эл тынууга болжол жок.
Букараны бүлүнтүп,
Болуштар жанды койгон жок:
«А дегенде жан ачуу», —
Андан кийин мал ачуу
Деп айтышып манаптар,
Келди мезгил талачу.
Күндөн-күнгө күч алды
Ал жеткенди сабашуу.
Аргасыздан көп келди
Бөлөк элден арачы.

Арачы сөзүн угушпай,
Антка чыдап турушпай.
Алдым-жуттум күн болду,
Айыгышып урушмай.
«Айгыр үйрү бир топтон,
Айдап келип союшат.
Ар кимдин сүттүү-сүрөгүн,
Сойгонду качан коюшат.
Калабаны баштады
Качан бир эл болушат? » —
Дешет да калың букара
Кагазга бармак басылып,
Калыс сурап «Улуктан»
Арыз кетти жазылып.

ҮЧ МОМУН

Арыздан жооп келгиче,
«Улуктун» жүзүн көргөнчө,
Касымбек акыл ойлогон,
Үч момунду зордогон.
Ал кезде качан кур калчу
Кул-кутандар олжодон.
Нурак жакты жалаалап,
Док кылам деп каралап,
Кул бакканды паралап,
Кутургандай сабалап.
Үч момунду алдырып,
Мойнуна аркан чалдырып.
Айылдан алыс алпарып,
Колго кыргыз балта алып
Озондоп үндү салат деп,
Оозун бекем буудуруп,
Эки жакты каратпай,
Көзүн таңып жумдуруп.
Булардын бири ким эле?
Айран табаар уул эле.
Ар кимдердин үйүнө
Отун алган кул эле.
Улагада-эшикте
Жатуучу эле түнүндө.
Эл уйкуга киргенде
Бир жигити шаштырып,
Чала-була кийинтип,
Алып чыгат азгырып.
Айылдан алыс талаага,
Угузбай үнүн жамаага.
Буга кошуп экини
Өлтүрүп койду жана да.
Ыкы деген бир момун
Уругу экен чоң багыш.
Тууганы жок, эли жок,
Малай болуп кой багыш.
Үчүнчүсү Жаныбек
Басыздардын кулу экен.
Түбү тексиз билинбейт,
Эптүү-чактуу бул экен.
Мына ушинтип үчөөнү
Касымбек зулум тузактап
Жигиттерге жайлатты.
— Өлсүн! — деди үч акмак
Биринин башын балталап,
Тамтыгы жок талкалап.
Канынан бир да коркпогон,

Касымбектей заң талак.
Үчөөнө бир үй тиктирип,
Чапандарын чечтирип.
Айканалап жаптырып,
Башташтырып жаткырып.
Арыз жазып кат кылып,
Алматыга чаптырып.
Улукка салам айттырып,
Кылсын деди жакшылык.

ШЕРИМБЕКТИН ЖОРУГУ

Шеримбек чоң манаптын бири болгон,
Шооруктун кыйын чыккан уулу болгон.
Агасы Касымбекке жардам этип,
Жамынып түн ичинде ууру болгон.

Жатаардан таң атканча жортуп жүрүп,
Барданке боолу мылтык ийинге илип.
Табалбай бир да жылкы жайытынан,
Ан үчүн бир айылга салды бүлүк.

Ал айыл Мусакожо болуштуку
Нүрак жак, жери саздак-конуш журту.
Шеримбек куру кайтууну намыс көрүп,
Бузулду барысынын таңдагы уйку.

Жанында элүү киши милтекеч бар,
Милтеге оттук чагып от коюлар.
Жылкысын ак черүүнүн алуу кымбат,
Ан үчүн керек атуу, коркутуулар.

Аңги суу өндүр толуп келаткандай
Айылды каптады алар сел аккандай.
Тарсылдап үндөн улам дүрбөп калды,
Таңдагы тыптынч жаткан элет кандай.

Айылды каптап калды ызы-чуулар,
Угулду «кокуй-наалат!» кыйкыруулар.
Аларга каршы чыккан Үркүнчүнү
Аялсыз атып таштайт манап куулар.

Үркүнчү бир бечара кедей эле,
Күнөөсү барбы-жокпу дебей эле.
Атышты, атып салды келген тарап,
Ак кетти кайран некес, кайран неме.

Уланды мына ушундан жандуу чабыш,
Үркүнчү өлгөн үчүн кандуу чабыш.
Мал талап бирин-бири басмырлатып,
Күчөдү ого бетер аңги намыс.

ЖАРКЫМБАЙ

Жаркымбай өзү бир кедей,
Түндүк ийчү кайыңдан,
Керегеси кептүү бейм,
Уугу түптүз сайылган.
Ала бакан кооздоп,
Бутагын ийип кайырган.
Мындай чебер жок эле
Курткадан башка айылдан.
Мүйүздөн ийген үзөңгү
Теминсе бутка жарашкан.
Буюмдар элде көп эле
Жаркымбай колдон жараткан.
Адамдын бары сүйүүчү
Алкактап челек ийүүчү.
Ал эле эмес ар түрдүү
Арчадан өрмө түйүүчү.
Чеберлигин жактырып,
Ар кимдер муну чакырган.
Чакыруу бир күн келиптир
Касымбек зулум-капырдан
Андан мурун үч жылы
Жасатып алып кереге,
Алты кой менен бир асый
Бермекчи болгон эме эле.
Жаркымбай минтип баштады:
«Акымды бергин баштагы!»
Укканда муну Касымбек
Арданып өлө жаздады:
«Акылсыз кандай эмесиң.
Акы деп доолап келесиң,
Нурактын эли убал жок,
Сени өлтүрсө сурак жок»,—
Дегенде уста тим түрбай
Каяша айтып салганы.
Касымбекке ушу экен
Ажал айдап барганы.
Качкыча болбой жүрөккө
Кадала түштү канжары...

Жаркымбай өлдү, жан тынды,
Бересе болбой ал тынды.
Өлүгүн бербей ээсине
Танып кетүү максатта,
Кайран эр сөөгүн бекитти
Калдыраган таштакка.

НУРАКТЫН АМАЛЫ

Нурак дагы бекер тынчып жатпады,
Он түтүнгө бирден киши каттады.
Эч ким билбейт, ээн жерге чогултуп,
Ойго келбес бир укмушту баштады.
Азаматтан кыркты бөлүп өткөрүп,
Жамынуучу кийимдерин бөктөрүп.
Башы туюк Беш-Көлдөгү зынданга
Жөнөтүштү зынданды жай кылганга.

Карагайлуу төрдүн орто ченинде
Үңкүр бар дейт түнөө кылып турганга,
Мына ошого жеткиргени кырк киши,
Үстү туюк үңкүр менен жык киши.
Билгизбептир үйлөрүнө дайынын,
Үйлөрү эмес уккан да жок сырт киши.
Жата берди бу шордуулар далайга,
Эки-үч жолу азык ташыйт бир айда.
Акырында чуу түшүрүп угузат,
Мындай амал жагат бекен буларга.

Касымбекке жала жабуу максатта,
Эл чогултуп туу сайдырып каскакка.
Токтоо кылбай ак черүүнү жыйнады,
Ар кимде бар күйөр-бышар тууганы.
«Укканы оң жоодон өлгөн эрлерди,
Угуз,— деди катындарга мындагы.

Бетин тытып, чачын жайып аттансын,
Улук келет, кара кийип даттансын.
Эрибизди өлтүрттүрдү Касымбек
Дегенден соң кыйын болсо актансын».
Муну ойлогон Нурак өзү болуучу.
Ким баш тартат буйрук берсе болушу.
Кан какшаган катын-бала тик турду
Даттанмакка келгенде «Улук болушу».

КУУ ТОРГОЙ

Торгой аттуу куйту чал
Жолдош болуп болушка:
Кабар берип кат жазып,
Киши чаптыр оруска.
Орус келсе мен даяр,
Бетке чыгып турушка.
Касымбектин мойнуна
Күнөөнү жүктөп коюшка.
Мен ортодо бирөөмүн,
Сага таза жүрөгүм.
Касымбекке: «Силерге
Кошулам» деп жүрөмүн.
«Алдаганым ал билбейт,
Келсең көчүп келгин» дейт.
Ушу бүгүн Касымбек
Өз үйүндө жол карап,
Биздин көчтү келет деп,
Кайта-кайта он карап
Кашатка чыгып тургандыр,
Кароолун жолго койгондур,
Ачкылга карды тойгондур.
Ачуусу келсе малымдан
Карматып алып сойгондур.
Кеңешип мындай кылалы,
Айлыңдан колду куралы.
Ылдамыраак баралы,
Кашат менен чыгалы,
Калтырбай төөнү жыялы.
Кыркылган койдун субайы,
Көбөйгөн быйыл туягы.
Малды мурун айдасак
Көчкө болбос зыяны.
Андан кийин артынан
Жылкычылар жөнөсүн.
Кууп, айдап, дүрбөтүп,
Агытып алып желесин.
Касымбек калар шекинип,
Кол турсун секин бекинип,
Капыстан колду салалы,
Шаштысын такыр кетирип.
Эп көрүп муну Нурагы
Көп өтпөй колду курады.
Торгойдун айлын карата
Топтошкон бойдон чубады.
Көтөрмө деген арыктан,
Көмүскө жерде жыбыттан
Торгой чыгып көрүндү

Касымбекке алыстан.
Тескери карап нар жакка
Тебетейин шилтеди.
Жандоо менен билгизип,
Жапырт атка мин деди.

— Касымбек эле, Касымбек,
Нары кет эле, нары кет.
Өзүм эле үй чечип,
Силерге көчүп баратам,
Айыл коном дагы деп.
Бери карай бир шилтеп,
Нары карай бир шилтеп,
Ат ойнотуп жатканда,
Жер союлган калың эл
Жапырт миңди аттарга.
Көрсө Торгой амалдап,
Эл чакырган турбайбы.
Эки тарап чорону
Тең чакырган турбайбы.
Үстү жагы Кара-Жон,
Как ошондон үн чыкты.
Миңге жакын эл чыкты,
Коктудан аккан сел чыкты.

Нурактарды амалдап
Алып келип кабылтуу,
Максаты ушул турбайбы,
Касымбекке чабылтуу.

Ага барып бирди айтып,
Буга барып бирди айтып,
Элди чайкап куу Торгой
Э дегенче миңди айтып,
Кайраштырып мындайда
Эл ортосун бөлгөнү.
Эрегиштен дал ушу
Эр жазыксыз өлгөнү.

* * *

Күчөгөн эрегишти кимдер тыят,
Камчылап сооруга атты эл бытырап.
Киришти кан буугандай карчылдашып,
Ак черүү, кара черүү тияк-бияк.
Бул чабыш кандуу чабыш эмне деген,
Курган эл баш көтөрчү алсыз белем.
Болуштун шымдан чыккан чатагынан
Жети адам кош айтышты өмүр менен.

Солуктап солуп калган жалбырактар,
Түтөтүп күйүттөрүн жалбырттатпай.
Бирөөлөр кан жөткүрүп ыйлап жатса,
Бирөөлөр мансап күтөт жабыр тартпай.

О дүйнө, ой-чуңкуру көп белемсиң,
Адамдар, ойчулсуң да, көпкөлөңсүң.
Окуучум катуу тиер бул айтканым,
Анткени ал жолдон сен өтпөгөнсүң.

Ал жолдон басып өткөн бабаларың,
Буурул чач энең, кандаш агаларың.
Турмуштун оор жүгүн көтөрүшүп
Ачуурканбай уурташкан алар баарын...

* * *

Бир айдан соң «Улуктан»
Буйрук келди шаштырып.
Эки черүү бул элге
Элдешүү тобун ачтырып.
Тындырмакчы тарапты,
Кербөсүн деп абакты.
Тынчыйбыз деп ойлошуп
Жаат болгон адатты.
Калтырат деп улуктун
Калыстыгын самашты.
Карап турду букара
Уезд келчү тарапты.

* * *

Анакей ит куугандай ат чарчатып,
Кызыл чок, кер жоргосун алчактатып.
Көөдөнсүз, көктү карап шашып келди,
Жүргөнсүп бүткүл элди жан сактатып.

Болушу кызыл чоктон буйрук укту,
Жасалган жарашыктуу үйдү тикти.
Теректин чаты деген көк жайыкка,
Ичине сегиз кертим жыйды жүктү.

Эшикке килем жайып алда кайда,
Шыпыртып ал килемди кайра-кайра.
Кырчоосу кызыл-тазыл, баары тегиз,
Жасалган туш кийиздер түрдүү сайма.

Союшун кысыр эмди тайдан тандап,
Ошентип күтүп турду баарын камдап.
Кызыл чок кабар берип кеткен күндүн,

Эртеси «келатат» деп келди солдат.

Солдаттын асынганы кылыч-мылтык,
Бир кылка аттарынын жалын кыркып.
Башчысы стражник — баары он бир.
Түшүшүп тиккен үйгө жатты тынчып.

ГУБЕРНАТОРДУН КЕЛИШИ

Соңунан губернатор улук келди.
Салтанат-сөөлөттөрүн куруп келди.
Мингени өңкөй тору жорго аттан,
Сүрдөнттү аны тосуп чыккан элди.

Алдында үч жүз киши сабаалаган,
Пристав жан-жагында каралаган.
Уездден болуш менен старчын бар,
Кызыл чок кыйла жерди аралаган.

Улук тоскон жерде миңдеген эл,
Орустун тартиптерин билбеген эл.
«Алыңар баш кийимди» деди тилмеч,
Жылаң баш таазим кылды дүрбөгөн эл.

* * *

Ал аңгыча канды жуткан!
Айдай бетти айра тыткан,
Чуркурашып үндөр тарткан,
Кээ бирөөнө кымкап жапкан,
Калың токой чытырмандан,
Эки бети жаралуулар.

Эскиси бар, жаңысы бар,
Эки бети жаралуулар.
Кырктай аял чуркураса,
Улук тиктеп карап калды.
Көзү көрдү кыргыз расми,
Жесир калчу адаттарды.

— Бул эмине шумдугуңар,
Түрүн бузган арбын аял?
Болуш, айтчы маани-жайын,
Беттер неге кызыл-жаян? —

Деди улук таңыркады:
Же шумдукту жаңыртабы,
Же чабуулдап тийип келген,

Колго түшкөн барымтабы.
Бу кандай кеп, болуш айт? — деп,
Сураганда айтты аны.

Аялдардын чуру-чуусун,
Кайта-кайта аныктады.
«Жесирбиз»,— деп чурулдашып,
Кыркы бирдей арызданды:
— Эрибизден айрылганбыз,
Канды жутун кайгырганбыз
Сурай турган калыс барбы? —
Деген бойдон чурулдашып
Ыйлап кирди уңулдашып:
— Чоң Касымбек жесир кылды,
Айтсак деди,— сизге сырды.
Же өлүгүн колго бербей,
Же бир түзүк сөзгө келбей,
Же убалдан коркушпады,
Кара ниет канкор баары.
Эрегиште канча эр өлдү,
Толуп жатат андайлары...

Улук дароо жерди тепти
Аттанды да жөнөп кетти.
Жактырган жок сыяктанды,
Жакшы көрбөй Касымбекти.

Жер ортосу кеңсаларга,
Ала-Бука, Жерге-Талга,
Үйдү тиккен катарлатып,
Асты дайра кара жарга.

Эки черүү аралашып,
Улук менен жамаалашып
Баратышат жандай түшүп,
Шыбыр-күбүр сөз жанышып.

Кимдин сөзүн сүйлөөр экен
Кимди-кимдер бийлээр экен.
Кимдер мокок, кимдер чечен
Манапты улук тилдээр бекен.
Дешет бардык букаралар,
изди да үйгө кир дээр бекен?
Жергиликтүү букара элдер,
Дүркүрөдү аккан селдей.
Буулугушуп жаткан окшойт
Бир кыйлага улук келбей,
Тиккен үйгө улук келди.
Тилмечине берди белги.

Айткан сайын ачууланса,
Аны берки сайрап берди.

«Улук» айтты: «— Ой Касымбек!
Өлтүргөнүң анык экен,
Уккун да сен,
Байкадым мен,
Кутулбайсың доо бербесең».
Ал күнү улук конгону жок,
Кон дешсе да болгону жок.
Нурак менен Касымбекти,
Чакырды да, айтты кепти:
— Бир-бириңе кол салбагын,
Тынч тургула, жер чалбагын.
Кыштоо болсун, жайлоо болсун,
Тие чаап жылкы албагын.
Кайра кайтам Алматыга,
Мен жиберем Шабдан келет,
Калыс болуп жараштырып,
Болушуңду эки бөлөт.

Өлгөндөргө кун өндүрөт,
Айып-кыйып пул өндүрөт.
Андан кийин шайлоо болот,
Элдер тынып журтка конот.
Жети эр бөлөк, кырк эр бөлөк,
Өлдү дешет. Ким өлтүрөт?
Кимди-кимдер өлтүргөнүн,
Териштирсе жөнгө келет.
Кимди, кимдер аткан болсо,
Кун тарттырам,— деди улук.
Ошо бойдон эл тарады,
Опузалуу сөзүн угуп.
Чоронун жери Дөрбөлжүн,
Уккан менен көргөндүн.
Жалганы жок бул дүбөк,
Чабышып жети эр өлгөндүн.

Маани-жайын текшерип,
Тындырамын деп келип.
Дубандын башын кармаган,
Губернатор «бек» келип.
Алматыга түшкөндө,
Ат чаптырып Шабданга,
Калыс бол деп атайы,
Камындырды барганча.
Эки тарап эл ичин,
Шабдан өзүң бил деди.
Кимисинде күнөө бар,

Текшерип, көрүп кел деди.
Эр өлүп чабыш баштаган,
Тарабын басып бер деди.
Эрегишин койбосо,
Болушун эки бөл деди.

Иши кылып аттангын,
Кечикпегин бат баргын.
Жол боюнда элдердин,
Басып мингин аттарын,—

Деп жөнөттү Шабданды,
Мына кызык башталды.
Жол жүргөндө жигиттер
Жыгып минди аттарды.
Кырк атты минсе доосу жок,
Жигиттердин оозу шок.
«Таанысаң мен Тынаймын,
Тааныбасаң кудаймын!» —
Дешет дагы токмоктоп,
Атты жыгып мингенди айт.
Кайта бербей ээсине,
Казанага киргенди айт.

* * *

Андай чакта букарада ал барбы,
Кордосо да узатышат Шабданды.
Жүргөн жерде, конгон жерде ат минген,
«Жортуулуна» жолдогулар таң калды.
Шабдан келсе элге кандай «жакшылык»...
Кызыл чоктор үйдү тик деп шаштырып.
Туш-туш жакка келгендигин кабарлап
Чабарманды басма ылоолоп чаптырып.

Кысыр эмди энеге тел тайлар,
Кызыктырган адам уулун эт-майлар.
Ал кезекте шылтоо болсо болгону,
Дал ушундан пайдаланат шумпайлар.
Шабдан келди, эки тарап чогулду:
— Койгун,— деди,— ал өлтүргөн догуңду!

Чуу баштаган Нурак менен Касымбек,
Тынасыңбы? Ачык айткын жообуңду.—

Дегенинде айтты бири арызын,
Шым чечтирип кордолгонун намысын,
Анда бири жети эрди айтпай, кырк эр дейт,
Жалган жерден кырк эр өлүп калышын.
Он чакты күн топураган топ болуп,

Калаар кезде кырк эр өлгөн док болуп,
«Чындыгында ал кырк киши тирүү» деп,
Айтып салат бир «оозу бош» шоктонуп.
Акыйкатта жалган болуп анысы,
«Кыркы тирүү» деп чыгышты баарысы.
Анык болду даана жети эр өлгөнү
Болгон кезде эки тарап чабышы.

Касымбектин беркилерге жалаалап,
Өзү өлтүрткөн үч өлүгү талаалап.
Алар эмес дагы үчөөнүн өлгөнү
«Күнөө өзүндө» деп айтылды каралап.

Кедей өлсө өздөрүнө жаманат,
Манап өлсө бардык элге алаамат.
Ал жетөөнүн бирөө болчу Шеримбек —
Манап үчүн Шабдан кылды далалат.

Берки алтоону Шабдан кайда эстемек,
Шеримбектин манаптыгын эскерет.
Букарадан эл камкору болгондо
Жаакташып болбос беле бетме-бет.

Эки черүү башчылары былк этпей,
Калыстардын айтканына кыңк этпей.
Шеримбекке кун ойлоду айла жок,
Нурак тарап жыгылыптыр кыңк этпей.

Мына ошентип Шабдан «бүтүм» бүтүрдү,
Эки бөлдү саяк үч миң түтүндү.
Көпчүлүгүн Касымбекке шыйгарып,
Калыс кылды Шүкүр ажы бүкүрдү.

«Уккула, журт, ыгы бар го ар иштин,
Бир миң теңге губернатор чай ичсин.
Бир миң койду Байзак менен Балтабай,
Баякелер, Манапбайлар алышсын.

Кун тартуусу эки кыз деп айтылсын,
Экөө бирдей эки күлүк ат минсин.
Үпчүн жабуу, жасалгалуу кулакчын,
Каймал төөлүк ээр-токум жабдылсын».

Деген сөзүн кабыл алды ак черүү,
Кунга барчу кызды болуш тап деди.
Асемдетип жасалгалап минүүгө
Түгөй болсун окшош күлүк ат деди.

Болуш буйруп дайындады жигитке,

Жигит барып даярлады кийитке.
Кыжым, кымкап жаркылдатып кийсин деп,
Сатып барды санаты кырк ирикке.

Кырк ирикти элге чачып бөлүптүр,
Эл макул деп айтканына көнүптүр.
Кыздар минчү эки күлүк ат үчүн.
Ар бирине жүздөн койду бөлүптүр.

Шермамбеттин жалгыз кызы Жамийла,
Ыйгарылды эр куну үчүн барууга.
Курган ата көздөн жашын көлдөттү,
Келалбады андан башка карууга.

Күмүш жабдык күлүк тору ат мингени,
Кымка тону жаркылдатып кийгени.
Бирок кейийт, Жамийлада муң кайнайт:
Өмүрлүгү кайда калды сүйгөнү?

Көргөн элди, кыз-келинди ыйлатып,
Муңдаштырып үн тарттырып кыйнатып.
«Кунга кетти» деген атак курусун,
Башка тийбей, мал алчу эле жыйнатып.

«Бу кандай күн кутманымдан айырган,
Жытым эле, кутум эле сыйынган»,—
Деп озондоп кыз энеси Айшакан,
Буркурады басып чыгып айылдан.

Башын муштап, боюн таштап жыгылды,
Катын-кыздар кайрат айтып жыйылды.
Айшаканды алмак-салмак жөлөшүп,
Үйгө алпарып араң жашы тыйылды.

— Көкөйүмдөн кантип калат бул санат,
Кунга барса кимдер талап, ким алат.
Күйөрүмдөн айрылдым деп тирүүлөй,
Жарынайын колго кармап бир жарак.

Келе бери кыңыракты кайрыйын,
Жети эр өлсө мен да тирүү калбайын,—
Десе дагы кайдан берсин бычакты,
Бул кылганы элге-журтка дапдайын.

Мына ушинтип кунга кетти Жамийла,
Нарын кечип, барды Терек сайына.
Салбай аке жолдо токой боюнда,
Сүйөркандай кызын тандап анын да.

Ал кыз дагы жал-жал карап, жаш төгүп,
Айла жокто өкүмгө бул бат көнүп.
Жашы тамат, буурчак-буурчак эл курчап,
Эки кызга түштү минтип тең тузак.

Энеси өлгөн жаш кулундай телчитип,
Эки жагын караттырбайт кемсинтип.
Баатайдын эшигине келип түштү,
Эркин айрып, эл буларды ээрчитип.

Келип түштү, куну бүттү жарашты,
Жарашканча, эр өлгөнчө сабашты,
Антка такап эки жагын коркутуп,
Токтом жазды, мөөр басып кагазды.

Арып-ачып, чыгым чачып жалпыга,
Барып Шабдан, Басыз, Чоро калкына.
Миң кой салып, миң теңге алып олжолоп,
Кектүү кылып из калтырып артына.

Үч миң үйлүү букараны үч бөлүп,
Кунга кетти кыз балдарга күч келип.
Каба, Басыз, Касымбекке тийиптир,
Моңолдор бар, ар кошкон эл бүт келип.

Өлсө бирөө, кылса күнөө ал башка,
Кагылыштан кан төгүлдү жаш башка.
Неге кунга берип ийди сыздатып,
Сүйөрканды, Жамийланы бир паста.

Мунун кандай тийиши бар аларга,
Таң каламын ал өрттөнгөн заманга.
Тийген экен бир-биринин заңкасы,
Эркин байлап жетим-жесир адамга.

Мына элдин толкундаган тарабы,
Тарап башчы эки жактын манабы.
Бир кедейдин жаргак шымын талашып,
Жети эр өлүп, акыры кун жанагы.

Алты эр өлсө «аткез» дешип тыштатып,
Бир манапка эки кызды сыздатып.
Бүтүмчүлөр миң кой, миң сом олжо алып,
Кете берди эл жүрөгүн муздатып.

СОҢКУ СӨЗ

Алтын эмен салкын тоолуу Ат-Башы,
Ат-Башыдай көркөм болбос башкасы.
Агын суулуу, Ала-Тоолуу кең жайык,
Суу боюна калаа түшкөн ажайып.

Автобусту зыркыратып карганда,
Калаадан мен учураштым балдарга.
Чоң көчөдөн көрө калып таңданып,
Көзүм түштү заңгыраган тамдарга.

Эшигинде салам айтып бир жигит,
Келиңиз деп баштап үйгө киргизип.
Меймандосчул, кыргыз эли кыйын эл,
Ызааттады сыйкорлугун билгизип.

Келиң, алың, төгүл-чачыл береке,
— Самооруңуз кайнадыбы энеке? —
Деген жигит Адылбек дейт, уулу экен.
Байбиче эне: — Даяр, — деди, — мынаке,

А дегиче алып келди кайнатып,
Албан түрдүү ашты койду жайнатып.
Жибек-шайы, бучкак ичик үстүндө,
Кымбаттуудан кийгизиптир тандатып.

Заңгыраган чатырчалуу имарат,
Мындай жайга бактылуулар тура алат.
Байбичени сураштырсам: Жамийла,
Кунга кеткен манап кунун кубалап.

Айып берди өз башынан өткөнүн,
Улуп-уңшуп кунга аттанып кеткенин
Окуянын ошондогу күбөсү —
Толуп калды жазган кагаз дептерим.

Ал күн өткөн: Жамийла азыр урматтуу,
Умай эне кебетелүү, сымбаттуу.
Окуясын тартууладым калкыма,
Бир белегим катарында кымбаттуу.

МАЗМУНУ

ЧЫГАРМАДА ЭЛДИН МҮДӨӨСҮ	5
ЖЕТИ ЭРДИН ӨЛҮМҮ (А. ЧОРОБАЕВДИН ВАРИАНТЫҢДА).....	7
АРНОО	7
АШ БОЛДУ.....	7
ТУБАРБАЙ ЖАРЧЫ.....	8
ТОЙДО.....	14
ҮЧ МОМУН.....	17
ШЕРИМБЕКТИН ЖОРУГУ	18
ЖАРКЫМБАЙ.....	19
НУРАКТЫН АМАЛЫ	20
КУУ ТОРГОЙ	21
ГУБЕРНАТОРДУН КЕЛИШИ	24
СОҢКУ СӨЗ	31

Адабий-көркөм басылыш
«Эл адабияты» сериясы

АЛП ТОБООК
ШАБДАН КАЗАЛЫ
ЖЕТИ ЭРДИН ӨЛҮМҮ

18-том

Түзгөндөр: *А. Акматалиев, К. Кырбашее, Н. Өмүрзакова*
Көркөмдөгөн сүрөтчүсү *Р. А. Исаков*

Басманын башкы редактору *К. Ишимканов*
Редактору *С. Айткулова*
Сүрөт редактору *И. Васильев*
Техн. редактору *М. Курбанбаева*
Корректору *Р. Сакелова*

ИБ № 997

Терүүгө 18.07.02. берилди. Басууга 26.09.02. кол коюлду. Кагаздын форматы 84×108¹/₃₂. Көлөмү 17,5 физ. басма табак, 10,92 шарттуу басма табак. Нускасы 2000. Заказ № 2106. Келишимдик баа.

«Шам» басмасы

Т. Суванбердиев атындагы «Кыргызполиграфкомбинат»
акционердик коому
720005, Бишкек ш., Суванбердиев көчөсү, 102.